

Notitie

'Vleermuizenonderzoek school de Horizon, Raalte'

Auteur: Ing. E. (Esther) Veldhoen
Eindredactie: Ing. M. (Mike) Wallink
Project: 11-185A
Datum: 14 september 2011
Status: Eindnotitie

ecogroen advies bv

Postbus 625, 8000 AP Zwolle

t:038 423 64 64

f:038 423 64 65

info@ecogroen.nl

www.ecogroen.nl

1. Aanleiding en doelstelling

In verband met de voorgenomen herinrichtingsplannen aan de Burgemeester Kerssemakersstraat 9 te Raalte is, in opdracht van gemeente Raalte (contactpersoon dhr. D. Rabe), onderzoek uitgevoerd in het kader van de Flora- en faunawet.

Tijdens een door Ecogroen Advies uitgevoerde quickscan natuurtoets¹ van het plangebied is vastgesteld dat vaste verblijfplaatsen van vleermuizen niet kunnen worden uitgesloten in de aanwezige bebouwing. Het voorliggende aanvullende vleermuizenonderzoek is uitgevoerd om uitsluitel te geven of vleermuizen gebruik maken van de betreffende gebouwen.

2. Situatie

Het plangebied betreft het voormalige schoolterrein van de Horizon gelegen aan de Burgemeester Kerssemakersstraat 9 te Raalte (figuur 1). Het plangebied bestaat onder andere uit bebouwing, verharding, gazon en erfbeplanting. De plannen bestaan uit het slopen van de bebouwing en het eventueel verwijderen van erfbeplanting. In de toekomst zal naar verwachting terplekke woningbouw gerealiseerd worden.

Figuur 1: Ligging van het plangebied (binnen gele omlijning) aan de Burgemeester Kerssemakersstraat te Raalte.

¹ Veldhoen, E. (2011). Quickscan natuurtoets school de Horizon te Raalte; Inventarisatie en beoordeling van natuurwaarden in het kader van natuurwet en -regelgeving. Rapport 11-185. EcoGroen Advies, Zwolle.

3. Beschermingsstatus

Alle in Nederland voorkomende vleermuissoorten zijn strikt beschermd in de Europese Habitatrichtlijn Bijlage IV en de Flora- en faunawet. In de praktijk houdt deze beschermingsstatus in dat verblijfplaatsen van vleermuizen en andere belangrijke onderdelen van het leefgebied niet verstoord of vernietigd mogen worden. In de Flora- en faunawet zijn zogenaamde 'vaste verblijfplaatsen' - zoals kraamkolonies, paarverblijven en winterverblijven - het zwaarst beschermd. Verblijfplaatsen bevinden zich in donkere en voor vleermuizen bereikbare ruimten in bomen, huizen, kelders et cetera. Bepaalde verblijfplaatsen van vleermuizen zijn - ook als deze tijdelijk niet bewoond zijn - het gehele jaar beschermd.

In bijlage I is een wettelijk kader opgenomen waarin een en ander nader wordt toegelicht.

4. Methode onderzoek

Het onderzoek heeft zich met name gericht op het vaststellen van verblijfplaatsen van vleermuizen. Volgens het protocol voor vleermuizen (zie onderstaand kader) dienen in deze situatie minimaal zes (nachtelijke) bezoeken verspreid over het jaar te worden uitgevoerd. Specifiek gaat het om twee nachtelijke bezoeken in de periode april- half mei gericht op paarverblijfplaatsen van Gewone grootoorvleermuis (uitgevoerd op 3 en 10 mei 2011). Verder betreft het twee nachtelijke bezoeken in de periode half mei /half juli gericht op kraamkolonies/ zomerverblijfplaatsen (uitgevoerd op 1 en 14 juli 2011) en twee nachtelijke bezoeken in augustus/ september gericht op paarverblijfplaatsen/ zomerverblijfplaatsen van vleermuizen (uitgevoerd op 31 augustus en 10 september 2011). Op 13 juli en 8 september 2011 is de bebouwing (waar mogelijk) van binnen geïnspecteerd. Hierbij is specifiek de aandacht uitgegaan naar (sporen van) vleermuizen zoals uitwerpselen of zichtwaarnemingen.

Alle nachtelijke veldbezoeken hebben plaatsgevonden tijdens geschikte weersomstandigheden (droog, weinig wind en temperatuur boven de 10 °C)

Protocol voor vleermuisonderzoek

Vleermuizen zijn een belangrijke soortgroep binnen de natuurbescherming. Vleermuizen zijn echter moeilijk te inventariseren, vertonen specifiek gedrag en advies omtrent deze soortgroep is regelmatig complex. Tegen die achtergrond heeft het Vleermuisvakbureau van het Netwerk Groene Bureaus in 2009 een protocol opgesteld voor de inventarisatie van vleermuizen*. Het doel van het protocol is bij te dragen aan de kwaliteit en uniformiteit in onderzoek, ook in de richting van ontheffingsaanvragen. Het protocol wordt ondersteund door Dienst Landelijk Gebied (Ministerie van EL&I) en Zoogdiervereniging VZZ.

*In juni 2011 is het protocol geactualiseerd.

5. Resultaten

Verblijfplaatsen vleermuizen

Vaste verblijfplaatsen als kraam- en winterverblijfplaatsen zijn niet aangetroffen en worden op basis van het uitgevoerde onderzoek ook niet verwacht in het plangebied.

Hoge schoolgebouw met trappenhuis

Tijdens de eerste bezoekeronde waarbij de panden van binnen zijn geïnspecteerd, zijn enkele (verse) uitwerpselen van vleermuizen aangetroffen in het trappenhuis van het hoge schoolgebouw (zie bijlage II). Gezien de locatie en de grootte van de uitwerpselen betreft het hier waarschijnlijk uitwerpselen van de Gewone Grootoorvleermuis. Op basis van het beperkte aantal aangetroffen keutels wordt geconcludeerd dat de soort het pand slechts enkele dagen als verblijfplaats heeft gebruikt. Deze conclusie wordt bevestigd door de resultaten van de nachtelijk vleermuisbezoeken, hierbij zijn namelijk geen verblijfplaatsen van Gewone grootoorvleermuis waargenomen. De verblijfplaats van Gewone grootoorvleermuis

betreft dus een tijdelijk (zomer)verblijfplaats, een verblijfplaats die in deze situatie geen wettelijke beschermingsstatus geniet.

Oostelijk gelegen laagbouw

Tijdens het dagbezoek van 8 september 2011 zijn op enkele plekken achter de metalen kozijnstrippen oude keutels aangetroffen van waarschijnlijk Gewone dwergvleermuis (zie foto 1, 2 en bijlage II). Verwacht wordt dat deze locaties in het verleden als zomerverblijfplaats door enkele Gewone dwergvleermuizen gebruikt zijn. In het seizoen 2011 zijn er in ieder geval geen verblijfplaatsen aangetroffen. Tijdens het nachtelijke bezoek van 31 augustus 2011 is echter op één locatie (achter dezelfde kozijnstrippen) een baltsverblijfplaats van Gewone dwergvleermuis aangetroffen (zie bijlage II). Zomerverblijfplaatsen van Gewone dwergvleermuis worden overigens niet gezien als vaste verblijfplaatsen en zijn dan ook niet jaarrond beschermd. Dit in tegenstelling tot de baltsverblijfplaats van de soort die wel jaarrond beschermd is.

Foto 1: Metalen kozijnstrippen

Foto 2: Oude keutels achter metalen kozijnstrippen

Als gevolg van de doorvoering van de 'Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet'² is het in veel gevallen niet meer noodzakelijk om ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen. Indien beoordeeld wordt dat de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats niet in gevaar komt, is het aanvragen van ontheffing niet meer nodig. In deze situatie kan de functionaliteit van zowel de tijdelijke verblijfplaats van Gewone grootoorvleermuis, de incidenteel gebruikte zomerverblijfplaatsen als de baltslocatie van Gewone dwergvleermuis gegarandeerd worden. Op korte en lange termijn zijn binnen het netwerk van verblijfplaatsen voldoende uitwijkmogelijkheden aanwezig, aangezien de gebouwen rondom de planlocatie zeer geschikt zijn als verblijfplaats van vleermuizen (bijvoorbeeld spouwmuren die toegankelijk zijn via ruimten onder dakpannen, daklijsten, open stootvoegen en kieren/ ruimten onder ramen).

Daarom is het in deze situatie niet noodzakelijk om ontheffing aan te vragen en volstaat het om het slopen van de bebouwing uit te voeren middels enkele mitigerende maatregelen die uitgewerkt dienen te worden in een werkprotocol. In een dergelijk werkprotocol wordt beschreven op welke wijze negatieve effecten op vleermuizen als gevolg van de sloopwerkzaamheden tot een minimum beperkt kunnen worden. De belangrijkste maatregelen luiden als volgt:

- Bij de planning van de sloopwerkzaamheden dient rekening te worden gehouden met de seizoensactiviteit van Gewone grootoorvleermuis om verstoring in de meest kwetsbare perioden te voorkomen. De aangetroffen tijdelijke zomerverblijfplaats van Gewone grootoorvleermuis wordt niet gebruikt als overwinteringslocatie, omdat

² Dienst Regelingen (2009). Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet. Ministerie van LNV, 26 augustus 2009.

tijdens de najaarronden geen (sporen van) vleermuizen zijn aangetroffen. Het wordt zodoende aangeraden het hoge schoolgebouw met trappenhuis te slopen in de periode half oktober- half maart. Indien de planning dit toelaat is het niet nodig verdere maatregelen te nemen;

- Bij de planning van de sloopwerkzaamheden dient ook rekening te worden gehouden met de seizoensactiviteit van Gewone dwergvleermuis om verstoring in de meest kwetsbare periode te voorkomen. Zowel de (oude) zomerverblijfplaatsen als de baltslocatie worden niet gebruikt als overwinteringslocatie, omdat het er in de winter te koud is om te huizen. Het wordt zodoende ook aangeraden de oostelijk gelegen laagbouw te slopen in de periode half oktober- half maart. Indien de planning dit toelaat is het niet nodig verdere maatregelen te nemen;
- Indien bovenstaande gebouwen niet in de periode half oktober- half maart gesloopt kunnen worden, zal één of enkele dagen voorafgaand aan de sloop een locatiebezoek moeten worden uitgevoerd om te kijken of vleermuizen aanwezig zijn. Is dit niet het geval dan kan zondermeer gesloopt worden. Anders dient gewacht te worden en dienen de panden eventueel ongeschikt te worden gemaakt voor vleermuizen;
- Geadviseerd wordt het verlies van de baltsverblijfplaatsen in drievoud te vervangen, waardoor in deze situatie minimaal drie voorzieningen in de nieuwbouw aangebracht dienen te worden. Afhankelijk van de vormgeving van de nieuwbouw op de locatie zijn er verschillende opties om verblijfplaatsen voor Gewone dwergvleermuis te realiseren. Voorbeelden zijn het in metselen van vleermuisstenen in muren en het toepassen van open stootvoegen in combinatie met het aanbrengen van specifiek isolatiemateriaal in spouwmuren. In bijlage III zijn enkele voorbeelden voor vleermuishuisvesting opgenomen. In sommige gevallen wordt tijdelijk gebruik gemaakt van houten kasten. Deze zijn echter op de lange termijn niet duurzaam en zijn daarom in voorliggende situatie niet geschikt;
- Bovenstaande maatregelen dienen onder begeleiding van een deskundige op het gebied van vleermuizen te worden uitgevoerd.

Juridische 'houdbaarheid' vleermuisonderzoek

Vleermuizen maken gebruik van een netwerk van verblijfplaatsen en wisselen, behalve in de winter, regelmatig van verblijfplaats. Gezien dit mobiele karakter van vleermuizen is vleermuisonderzoek juridisch gezien slechts voor een bepaalde periode rechtsgeldig. Volgens het Ministerie van EL&I zijn er geen richtlijnen hoe lang een vleermuisonderzoek 'houdbaar' is. Over het algemeen wordt een periode van één tot maximaal twee jaar aangehouden. Dit houdt in dat het uitgevoerde onderzoek t/m half maart 2014 geldig is. Indien de sloop - voor circa half maart 2014 - niet haalbaar is, is een volledig actualiserend vleermuisonderzoek in het seizoen voorafgaand aan de sloop noodzakelijk.

Vliegroutes en foerageergebied vleermuizen

Tijdens de veldonderzoeken is geen vliegroute van vleermuizen aangetroffen in of langs de rand van het plangebied. Tijdens het veldonderzoek zijn verspreid in het plangebied enkele foeragerende Gewone dwergvleermuizen, Laatvliegers en Rosse vleermuizen aangetroffen. Gezien de ligging binnen het stedelijke gebied met veel groenelementen en bebouwing in de directe omgeving van het onderzoeksgebied wordt niet verwacht dat het onderzoeksgebied onmisbaar is als foerageergebied. In de omgeving blijven - ook in de toekomstige situatie - voldoende alternatieve foerageergebieden voorhanden.

6. Conclusie

Het trappenhuis van het hoge schoolgebouw wordt gebruikt door een enkele Gewone Grootoorvleermuis als tijdelijke (zomer)verblijfplaats. Verder wordt de oostelijk gelegen laagbouw zowel gebruikt als baltslocatie als zomerverblijfplaats van Gewone dwergvleermuis. Voor het slopen van de bebouwing is het aanvragen van ontheffing Flora- en faunawet niet noodzakelijk, mits mitigerende maatregelen worden genomen. Zo is het bijvoorbeeld noodzakelijk, indien bovenstaande gebouwen niet in de periode half oktober- half maart gesloopt kunnen worden, dat één of enkele dagen voorafgaand aan de sloop een locatiebezoek moeten worden uitgevoerd om te kijken of vleermuizen aanwezig zijn. Het is van belang om de noodzakelijk mitigerende maatregelen uit te werken in een werkprotocol.

BIJLAGE I: DE FLORA- EN FAUNAWET

Inleiding

Sinds 1 april 2002 is de Flora- en faunawet van kracht. Onder de Flora- en faunawet zijn ongeveer 500 soorten in Nederland aangewezen als beschermde dier- of plantensoort. De doelstelling van de wet is de bescherming en het behoud van de gunstige staat van instandhouding van in het wild levende plant- en diersoorten. Het uitgangspunt van de wet is 'nee, tenzij'. Dit betekent dat activiteiten met een schadelijk effect op beschermde soorten in principe verboden zijn.

De Flora- en faunawet kent een groot aantal verbodsbepalingen die samenhangen met ruimtelijke ingrepen, plannen en projecten. Zo is het verboden beschermde inheemse planten te plukken of te beschadigen en geldt voor beschermde dieren een verbod op het doden, verwonden en opzettelijk verontrusten. Ook is het verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde inheemse dieren te beschadigen of te verstoren of eieren te rapen of te vernielen. De verbodsbepalingen betreffende planten op hun groeiplaats zijn opgenomen in artikel 8. De verbodsbepalingen betreffende dieren in hun natuurlijke leefomgeving zijn vermeld in artikel 9 tot en met 12.

Van het verbod op schadelijke handelingen ('nee') kan onder voorwaarden ('tenzij') worden afgeweken, met een ontheffing of vrijstelling. Het verlenen hiervan is de bevoegdheid van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) of, in geval van beheer en schadebestrijding, van gedeputeerde staten van de provincies.

Beschermde dier- en plantsoorten

Beschermde inheemse planten- en diersoorten zijn bij algemene maatregel van bestuur aangewezen. Het zijn soorten die van nature in Nederland voorkomen en die in hun voortbestaan worden bedreigd of het gevaar lopen in hun voortbestaan te worden bedreigd. Ook zijn soorten aangewezen die niet noodzakelijkerwijs in hun voortbestaan worden bedreigd, maar wel bescherming genieten ter voorkoming van overmatige benutting.

De volgende diersoorten zijn beschermd volgens de Flora- en faunawet:

- 1) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *zoogdieren*, met uitzondering van gedomesticeerde dieren en met uitzondering van de zwarte rat, de bruine rat en de huismuis;
- 2) Alle van nature op het Europese grondgebied van de Lidstaten van de Europese Unie voorkomende soorten *vogels* met uitzondering van gedomesticeerde vogels;
- 3) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *amfibieën en reptielen*;
- 4) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *vissen*, met uitzondering van de soorten waarop de Visserijwet 1963 van toepassing is;
- 5) Een aantal ongewervelden (o.a. *insecten, libellen en kevers*) die in hun voortbestaan bedreigd zijn of het gevaar lopen in hun voortbestaan te worden bedreigd.

Er zijn drie beschermingsregimes van kracht, mede afhankelijk van de zeldzaamheid van de soort en de status in Europese richtlijnen. Van licht naar zwaar beschermd zijn de soorten opgenomen op Tabel 1, 2 of 3. Voor vogels gelden specifieke eisen, met name tijdens het broedseizoen. Bij ruimtelijke ingrepen geldt automatisch vrijstelling voor soorten van Tabel 1 waardoor de meeste aandacht gevraagd is voor soorten van Tabel 2/3 en voor vogels.

Wijze van toetsing

Door uitspraken van de Raad van State in het voorjaar van 2009 is de beoordeling aangepast bij ontheffingsaanvragen voor ruimtelijke ingrepen. Sinds 26 augustus van dat jaar werken we daardoor volgens een nieuw stroomschema (zie volgende pagina). Gaat u een ruimtelijke ingreep uitvoeren en zijn beschermde soorten aanwezig, dan zijn er vaak twee opties:

1) Voorkom overtreding van de Flora- en faunawet. Het gaat dan om het behoud van de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort. Het betreft de functies van het leefgebied die ervoor zorgen dat de soort succesvol kan rusten of voortplanten, bijvoorbeeld nesten, migratieroutes en foerageergebied. Als u deze veilig stelt door vooraf mitigerende maatregelen te treffen, heeft u mogelijk geen ontheffing meer nodig. Om zeker te zijn dat uw maatregelen voldoende zijn, kunt u ze vóóraf laten beoordelen door Dienst Regelingen. Als deze voldoende zijn krijgt u een beschikking met daarin de goedkeuring van uw maatregelen. De goedkeuring krijgt u in de vorm van een afwijzing van uw ontheffingsaanvraag. U heeft namelijk geen ontheffing nodig doordat u met uw maatregelen overtreding van de Flora- en faunawet voorkomt.

2) Kan de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort niet worden gegarandeerd door mitigerende maatregelen? Dan dient u een reguliere ontheffingsaanvraag in waarbij de onderstaande vragen gesteld worden:

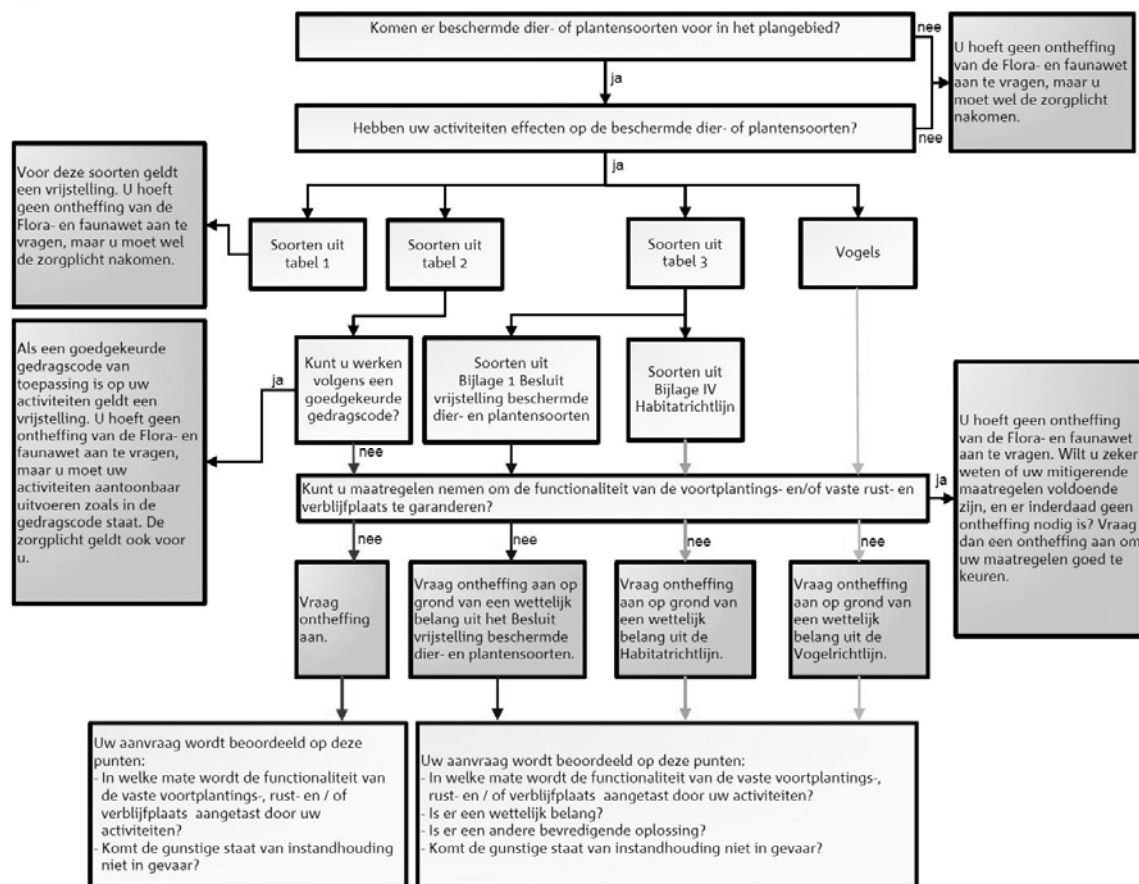
- In welke mate wordt de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats aangetast?
- Is er een bij wet genoemd belang? (behalve bij Tabel 2-soorten)
- Is er een andere bevredigende oplossing? (behalve bij Tabel 2-soorten)
- Komt de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar?

Beoordeling Dienst Regelingen

Dienst Regelingen beoordeelt of het bij wet genoemd belang zwaarder weegt dan het overtreden van de verbodsbepaling(en). Voor Tabel 2-soorten gelden minder zware eisen en kan een door het ministerie goedgekeurde gedragscode ook uitkomst bieden. De gedragscode moet wel van toepassing zijn op uw activiteit en u moet kunnen aantonen dat u precies zo werkt als in de gedragscode staat. Voor Bijlage 1-soorten uit Tabel 3 krijgt u alleen ontheffing wanneer sprake is van een bij wet genoemd belang. Bij een ruimtelijke ingreep betreft het meestal één van de onderstaande vier belangen:

- Bescherming van flora en fauna (b)
- Volksgezondheid of openbare veiligheid (d)
- Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (e)
- Uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling (j)

Voor vogels en soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn geldt dat u alleen ontheffing kunt krijgen op grond van een bij wet genoemd belang uit respectievelijk de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. In de praktijk zijn de mogelijkheden voor het verkrijgen van een ontheffing voor die soorten dan ook zeer beperkt, met name voor vogels³.

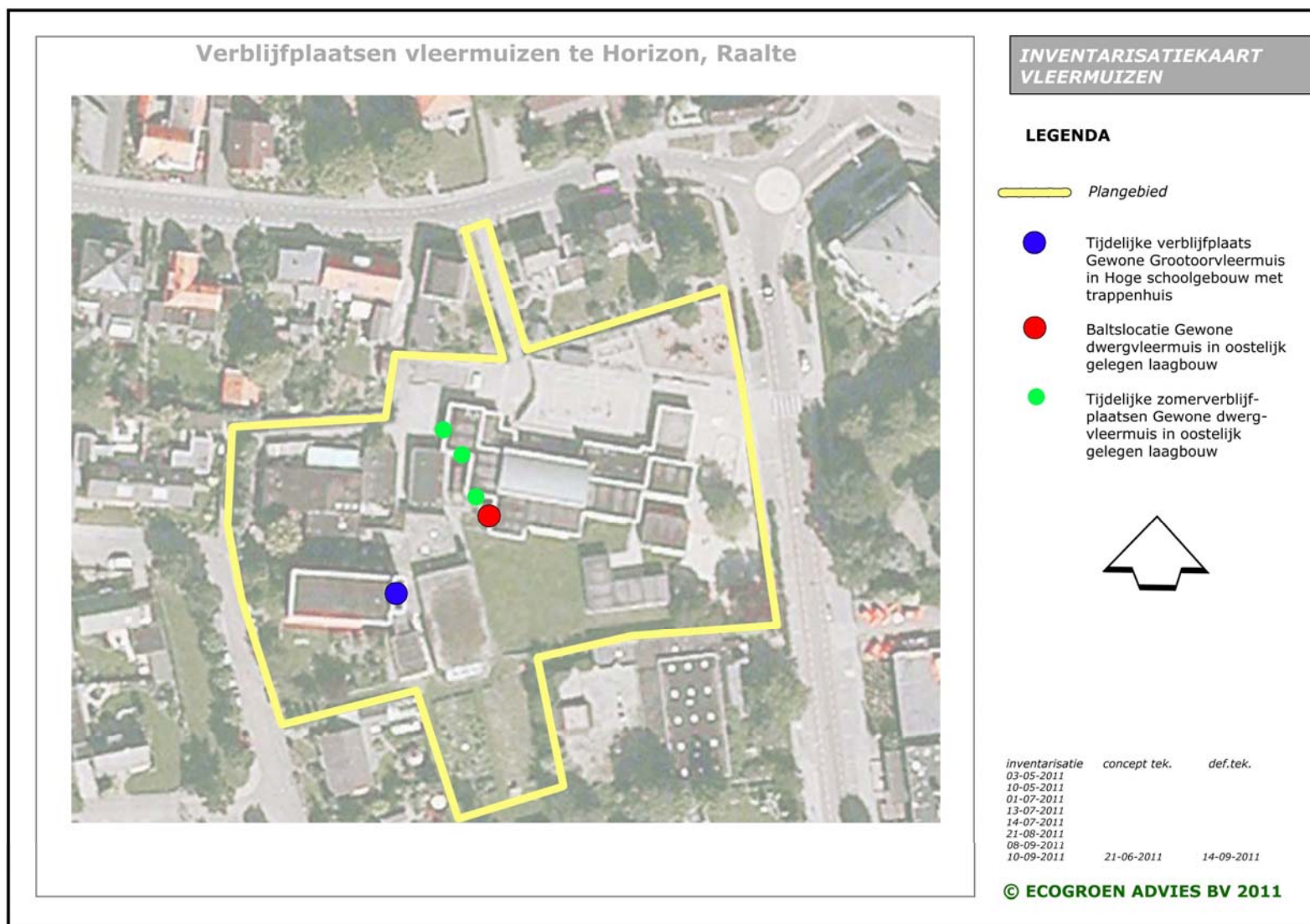

Toetsingsschema Flora- en faunawet (Bron: Dienst Regelingen 2009. Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijk ingrepen Flora- en faunawet).

In deze samenvatting zijn alleen de meest relevante onderdelen van de wetgeving vereenvoudigd weergegeven. Aan deze tekst kunnen derhalve geen rechten worden ontleend. Voor meer achtergronden en de oorspronkelijke wetsteksten kunt u terecht op www.minInv.nl 'Onderwerpen Natuur'. U kunt daar ook verleende ontheffingen inzien.

³ In de Vogelrichtlijn worden alleen de belangen b en d én de veiligheid van het luchtverkeer (belang c) genoemd.

BIJLAGE II: INVENTARISATIEKAART VLEERMUIZEN

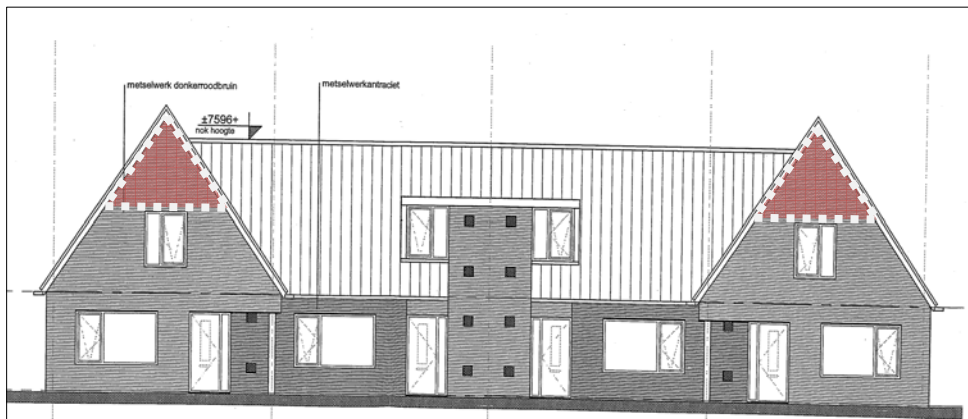

BIJLAGE III: HUISVESTING VLEERMUIZEN

Minstens de helft van de in Nederland voorkomende soorten vleermuizen maakt in meer of mindere mate gebruik van door de mens gemaakte gebouwen als verblijfplaats. Dat kunnen gewone huizen zijn maar ook kerken en forten. Door renovaties, isolatie of sloop verdwijnen veel plekken waar vleermuizen kunnen huizen. Verder is in de huidige bouwstijl weinig ruimte voor vleermuizen. Met eenvoudige maatregelen (in bijvoorbeeld nieuwbouw of bij renovatieprojecten) kan huisvesting van vleermuizen gerealiseerd worden.

Toegankelijk maken van de spouwmuur

Spouwmuren zijn voor vleermuizen als Gewone dwergvleermuis al toegankelijk via een open stootvoeg van circa 1 à 2 cm. Van belang is dat de open stootvoegen op minimaal een halve meter onder de bovenrand van het gebouw aangebracht worden om warmteverlies en tocht te voorkomen. Daarnaast is van belang dat geen irriterend glaswol wordt toegepast in de spouwmuur. Alternatieve opties zijn het toepassen van plaatvormig isolatiemateriaal (bijvoorbeeld Mupan Ultra, merk Isover), waarbij een luchtspouw van circa vier centimeter overblijft of het weglaten van isolatiemateriaal onder en boven de gecreëerde open stootvoeg(en).

Figuur 2:
Voorbeeldlocatie open stootvoegen (rode arcering)

Inbouwvoorzieningen

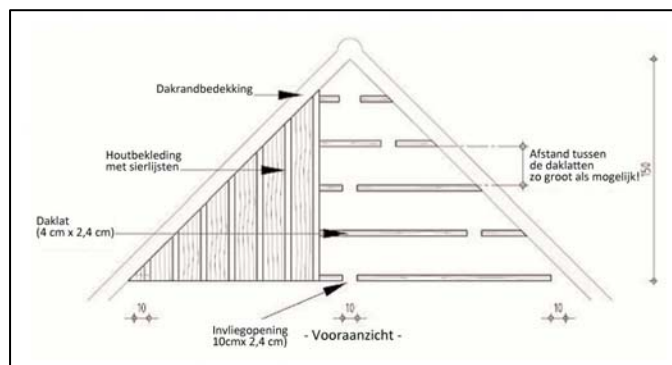
Er zijn speciaal voor vleermuizen ontwikkelde kasten op de markt die in de muur kunnen worden ingemetseld. De inbouwkasten kunnen via een open stootvoeg toegankelijk worden gemaakt.

Figuur 3: Voorbeeld in te metselen vleermuiskast

Houten betimmering aan buitenzijde gebouwen

Ook aan de buitenzijde van gebouwen kunnen voorzieningen voor vleermuizen worden aangebracht. Voorbeelden zijn boeiboorden en gevelbetimmering, waarbij tussen de muur en het boeiboord/gevelbetimmering een smalle ruimte van circa 24 mm wordt gelaten. Deze ruimte kan dan toegankelijk gemaakt worden door de onderzijde open te laten. Van belang is dat onder de opening een obstakelvrije af- en aanvliezone van minimaal twee meter aanwezig is.

Figuur 4: Voorbeeld gevelbetimmering